

SZAKTISZTVISELŐ — JOGÁSZTISZTVISELŐ

IDKÖZÖNKÉNT felmerül a közönségben vagy a napisajtóban az a kíváncsi, hogy a közigazgatást meg kell tisztítani a bürokratikus ártalmaktól és át kell szervezni az olcsóság „és szakszerűség jegyében“.

Napjainkban egyik legkiemelkedőbb jelenség az, hogy a végrehajtó hatalom erősen belenyúl a másik két államhatalom ügykörébe. Az államfő világszerte — a prezidenciális kormányformájú államoktól eltekintve — igen ritkán jut abba a helyzetbe, hogy személyes tényével döntsön el nagy kérdéseket és betöltse azt a hivatását, amely az állami akarat kialakításának egyetlen személy benső tépelődéseire, lelkiismereti aggályaira redukálásában áll. Az államfő kénytelen arra, hogy elfogadja kormánya javaslatait és szentesítse az országgyűlés határozatait. Ha ezt nem teszi, a legnagyobb zavarokat idézi elő, bizonytalanná teszi saját és monarchikus államokban családjának helyzetét. Már nagyon régóta nem gondolhat arra, hogy a parlamenti többséggel bíró vagy a szervezett, esetleg szervezetlen közvéleményre támaszkodó kormánnyal szembehelyezkedjék és azt mással pótolja. „A király barátainak“ kormánya úgy, amint ezt annak idején, még a XVIII-ik század végén is látták Ő-Angliában, ma teljesen elképzelhetetlen.

Elfoglalta azonban a végrehajtó hatalom a törvényhozásnak a helyét is. Nemcsak arra gondolunk itt, hogy a kormány, valamint a végrehajtó hatalom Önkormányzati tagozatai jogszabályokat alkotnak és ezek a jogszabályok sokkal több életviszonyra hatnak ki, sokkal több korlátot emelnek, mint a törvények. Elsősorban az ötlik ennél a mozzanatnál szemünkbe, hogy valamennyi parlamentáris kormánnyal bíró államban a törvénykezdeményezés joga a kormányt illeti gyakorlatilag, az országgyűlés érdemben csak a kormány által előterjesztett törvényjavaslatokkal foglalkozik, azok egy-két kivételtől eltekintve az ellenzéki támadások ellenére lényeges változtatások nélkül emelkednek törvényerőre és az országgyűlés megelégszik azzal, hogy a többségi elv alapján a kormány kialakításában részt vegyen, annak működését általános bírálat alá vonja.

Ilyen körülmények között nem csodálkozhatunk azon, ha a közönség, az adófizetők fokozott érdeklődéssel, olykor némi idegeskedéssel kísérik figyelemmel úgy a kormányt, mint a mindinkább szaporodó hivatalnokseregnek működését, szándékait, térfoglalását.

Nemcsak német földön szaporodott eddig ismeretlen mérvben a közhivatalnokok száma, hanem ott is panaszokat hallunk ebben

az irányban, ahol eddig az európai kontinentális értelemben vett tisztviselőnek fogalma is jóformán hiányzott. Ha le is szállítjuk túlzottan individualista angol főurak vészkiáltásának sikolyát a kellő értékre, akkor is meg kell látnunk az angol civil service óriási méreteit és nem hunyhatunk szemet az Amerikai Egyesült Államok szövetségi, állami, főleg azonban városi bürokráciájának előretörésén.

Mindenképpen indokolt és érthető tehát azoknak a törekvése, akik a közigazgatást jobbá és olcsóbbá akarják tenni, sőt azokat is megértéssel kell néznünk, akik részben a gyakorlati nézőpontok, a takarékoság érvényesítése érdekében, részben azonban a felülről vagy alulról jövő önkény kivédésére biztosítékokat keresnek a közönség akaratának érvényesítésére, a szakszerűség biztosítására.

Ezeknek az igen tiszteletreméltó elemeknek egyik csatakiáltása az, hogy a közigazgatásnak azokban a vonatkozásaiban, amelyekben nem érvényesülhet közvetlenül a politikus miniszter vagy az önkormányzati képviselő, az ügyek intézését az önkényre, bürokratikus túlkapasokra hajlamosabb és e mellett az anyagi nézőpontok méltatására állítólag kevésbé alkalmas, tehát a közigazgatást drágító „jogász” tisztviselővel szemben szaktisztviselőre: mérnökre, orvosra, erdészre, pedagógusra stb. kell bízni.

Ez a csatakiáltás elég régi és a folyamat meglehetősen előrehaladott. Kiindulópontja Németország, ahol a legjobb elmék már évtizedekkel ezelőtt küzdöttek az „asszesszorizmus” túlkapasai ellen; legkevesebb teret ez az irány Angliában kapott, ahol a tisztviselők túlnyomó nagy része csupán előkészítő szerepet játszik a többé-kevésbé laikusokból álló bizottságok mellett és Imperium gyakorlásához nem jut.

Az asszesszorizmus a maga merev formájában azt jelenti, hogy a közhatalom gyakorlására vagy az Önkormányzati testület akaratának végrehajtására csak a jogász tisztviselőt jogosítjuk fel.

Ennek a régebbi közigazgatási rendszerekben feltétlenül érvényesülő elvnek két alapja van. Az egyik az, hogy a jogtudományok képesítik legjobban az embert a logikus gondolkodásra, az összefüggések felismerésére és a fegyelmezett fejű jogász tud a legjobban behatolni a közigazgatás óriási birodalmához tartozó többi tudományágak és gyakorlati ismeretek lényegébe is. A másik alapvető mozzanat az, hogy a közigazgatásnak csaknem minden ténykedése egyéni jogokat közelről érint és könnyen sért. Kell tehát, hogy az intézkedő egyén saját ismeretköre alapján ítélhesse meg azt, sért-e a közigazgatási tény egyéni jogot. Ez a mozzanat főleg az önkényes, fejedelmi, rendőr-állam utáni időkben visszahatásként lépett az előtérbe.

Kétségtelen, hogy a jó jogász jogi tanulmányai során is oly széleskörű ismeretekre tesz szert, amelyek a közigazgatás nézőpontjából is nagy értékkel bírnak, jóformán pótolhatatlanok. A jó jogásznak — de nem a tételes jogszabályok szolgái betanulására és értelemnélküli alkalmazására utalt jogi mesterembernek — magánjogi tudásának kifejlesztésére és hasznosítására pl. széleskörű társadalomtani, kereskedelmi, ipari, mezőgazdasági ismeretekre is van szüksége. A jogász kezében holt marad az anyag, ha nem termékenyíti meg a jog-

bölcsélet és nem szolgál háttérül a politika. Így végigmehetnénk tulajdonképpen az összes jogtudományi tárgyakon, az eredmény az lenne, hogy megállapítanánk, mennyire azonos a jog az étellel, mennyire egymásba fonódnak és mennyire félszeg, kialakulatlan minden ténykedésünk, ha a jognak: a kialakult vagy kialakulófélben levő jogrendnek támaszát nélkülöznünk kell.

Azt sem tagadhatjuk, hogy a jogász tudatosan jogsérelmeket nem követ el, míg a jogi képzettséggel nem bíró tisztviselő vagy az átlag állampolgár nagyon hajlamos arra, hogy az általa felismert vagy felismerni vélt közérdekért vagy esetleg saját hivatása egyoldalú nézőpontjainak érvényesítéséért keresztülgázzon mindenben.

Bármennyire elismerjük is mindennek igazságát, meg kell értenünk a jogász tisztviselővel szemben táplált aggodalmakat is.

Már utaltunk arra, hogy a közigazgatási intézkedésre, a közhatalom gyakorlásánál szükséges Összes mozzanatok figyelembevételére csak a jó jogász képes.

Jó jogásznak lenni pedig nem könnyű dolog, mert ahhoz a természetes tehetségen, a logika tudatos kifejlesztésén felül megfelelő és nehezen elsajátítható ismeretek is szükségesek.

Nem véletlen, hogy a Németbirodalomban jelentkezett először a jogász-tisztviselővel szemben az ellenézés. Németországban ugyanis még ma is a magánjog a jogászkézésnek a tengelye. Régebben a pandektajog kötött le csaknem minden érdeklődést, hogy azután a német általános polgári törvény megalkotása után átengedje helyét a német magánjognak. A közjogi érzék, érzés és tudomány háttérbe szorult. A német államalkotások feudális-patrimoniális jellege, a rendiséget elnyomó abszolút uralkodóktól fokónként és kis részletekben kiverekedett engedmények szövedéke egyaránt hozzájárultak a kérdés elhomályosításához. Jellemző, hogy a politikát a legtöbb tudós és egyetem nem ismeri el önálló tudománynak, hanem helyébe a német viszonyok hatása alól szabadulni nem tudó vagy spekulációk ködében elvesző általános közjogot teszi. A közigazgatási jog a közigazgatás öncélúságának felismerése helyett a legismertebb német közigazgatási jogászoknál a magánjogi és perjogi kategóriák utánképzésére irányuló törekvés. A nemzetgazdaságtani tárgyak — egyes délnémet egyetemektől eltekintve — inkább a hallgatók törpe kisebbségének mellék érdeklődési tárgya, mint valamennyi hallgatónak vjlag- és jogszemléleti kialakítója.

Ilyen körülmények között nem csodálkozhatunk azon, hogy a különben kifogástalan szorgalmú és fegyelmezett német köztisztviselői karban is sok olyan egyént látunk, aki éppen jogászi képzésének egyoldalúsága következtében talán alkalmas lenne életviszonyok jogszerűségének megállapítására, de sokkal kevésbé alkalmas az életviszonyok kialakítására, közszükségletek kielégítésének irányítására és biztosítására.

Nálunk az egyoldalú magánjogi képzés veszélyei valamivel kisebbek, azonban más nehézségek merülnek fel. Jelenlegi és a múltban érvényesült tisztviselőképzésünk nem annyira az egyoldalúság, mint a színvonal alacsonyysága tekintetében hívja ki a bírálatot.

Jelenleg működő, ú. n. jogásztisztviselőink tekintélyes része a háború előtti tíz jogakadémia valamelyikén szerezte minősítését.

A jogakadémiák között voltak olyanok, amelyek nemcsak tanáraiknak biztosítottak gondtalan, aránylag kis elfoglaltsággal járó, a tudományos munkálkodásra módot adó életet, hanem a hallgatóknak is olyan előnyökkel szolgáltak, amelyeket nagy egyetemen hiába keresett. Ilyen előny volt mindenekelőtt a tanárral való közvetlen és állandó érintkezés lehetősége, továbbá az, hogy az enyhébb vizsgái gyakorlat következtében jobban szentelhette magát kedvenc tárgyának.

Ezen előnyöket azonban lerontotta az a tény, hogy a jogakadémiák többségében, különösen a felekezeti akadémiákban a tanári kar — egy-két kivételtől eltekintve — a továbbképzéstől, a tudományág művelésétől tartózkodott és legfeljebb azon a színvonalon maradt meg, amelyen tanári állásának elnyerésekor állott.

Így azután a legtöbb jogakadémián az egy-két jó tanár is elvesztette munkakedvét a tanítás tekintetében; tisztán tudományos munkálkodásának élt. A néhány kötelességtudó és önképzésre hajlamos hallgatót pedig elkapta az általános könnyelműség szele és hátrányosan befolyásolta az a tudat, hogy vizsgáit minimális erőfeszítéssel úgyis kiállhatja.

A jogakadémiával bíró városok a kávéházak felszerelése, a törzscukrászdák forgalma és a cigányzenekarok jósága tekintetében bátran felvették a versenyt a huszár-gamizonokkal, a kultúra tekintetében azonban csak abban az esetben mutattak fel valami vigasztalót, ha azt egyéb adottságok is igazolták.

Jogakadémiai végzettséggel bírt évtizedekig a közigazgatási tisztviselői kar túlnyomó zöme és bír ma is annak idősebb része. Jogtudományi államvizsgával lehetett továbbá bírói pályára is menni. Utóbbi most bennünket nem érdekel, az előbbire vonatkozólag pedig megállapíthatjuk, hogy a jogakadémiát végzett közigazgatási tisztviselőnél nem az volt a baj, ami a németeknél: a magánjogi felfogás túltengése, hanem az, hogy semmiféle jogot sem tanultak komolyan és nem egy esetben botrányos készületlenséggel lettek polgártársaik életbevágó kérdéseinek eldöntőjévé.

Ezen a hiányon a kormányzat úgy akart segíteni, hogy 1911-ben rendszeresítette a jogakadémiákon is a magánjogból és büntetőjogból álló harmadik alapvizsgát, vagyis a közigazgatási képzés mélyítése helyett ahhoz a biztosítékhoz nyúlt a mindenütt tapasztalható közigazgatási önkénnyel szemben, amelyet az abszolút fejedelmi hatalommal viaskodó németek vettek annak idején igénybe: a leendő közigazgatási tisztviselő jogérzékét és az egyéni érdekeket jobban figyelembevevő magánjogias gondolkodását próbálta serkenteni.

A közigazgatási tisztviselő másik, talán számbelileg valamivel gyengébb kontingense a két egyetem valamelyikén nyerte minősítését, mégpedig többségükben az államtudori fokozatot.

Ez abból a nézőpontból mindenestre öröndetes volt, hogy főleg és individualista magánjogi mozzanatok a közérdek iránti érzéket a fiatal jelöltekben nem befolyásolhatták, legfeljebb az volt kifogásolható 1911 előtt, hogy a magánjogok egyike sem lévén vizsga-

tárgy, azokkal a legtöbb jelölt még a szükséges mérvben sem foglalkozott, hanem egyszerűen mellőzte.

Az egyetemeken az ú. n. jogásztisztviselői kar képzését illetően tehát nem ez, hanem az volt a visszásság, hogy a jelöltek nagy része, egyes időszakokban többsége, a tanulmányi és vizsgarend elavultságával, a tanárok egy részének jóhiszeműségével vagy közömbösségével visszaélve, felhasználva az egyetemi alsóbb alkalmazottak körében is nyíló lehetőségeket, komoly tudás és munka nélkül bujt át a tanulmányi és vizsgarend hézagain.

Még a háború előtti években is, még inkább azonban régebben tömegesen láttuk az intenzív társaséletet élő ú. n. úrifiúkat, akik az előadásoknak, szemináriumi gyakorlatoknak feléje sem néztek, hanem a vizsgák idején némi készüléssel, különösen a tanárok kedvelt kérdéseinek betanulásával és földalatti utakon közismerten könnyű bizottságok szerzésével, némi kísérletezés után előbb-utóbb diplomához jutottak, majd összeköttetések révén közigazgatási tisztviselői állásokat nyertek el.

Ez az elem kétségkívül aggályos a közszolgálat nézőpontjából, azonban nem mondhatjuk, hogy minden egyes tagja későbbi munkálkodása során értéktelennek bizonyult. Az otthoni környezetből hozott magasabb műveltség, utazási lehetőségek, nyelvismeret, kezdetben is némileg ellensúlyozták a szakműveltségnek kezdetben lévő hiányát, fogyatékoságát és nem egy közülök később felébredt kötelességérzetében ezt a hiányt vagy fogyatékoságot meglehetősen pótolta is.

Sokkal veszedelmesebb a közigazgatási ügymenet nézőpontjából, sokkal károsabb és tömege révén is sokkal inkább figyelemreméltó az a réteg, amely az egyetemi tanulmányi és vizsgarend hézagait, az előadási kényszert akként játszotta ki, hogy egyetemi éve alatt valamely segédhivatalban vagy a számvevőségnél dolgozott, valahogy keservesen államtudori oklevelet szerzett, azután átminősítették és most esetleg vezető állásban kompromittálja a jogásztisztviselők fogalmát.

A világért sem akarom azt, hogy megállapításaim a segédhivatal vagy számvevőség elleni állásfoglalásnak tűnjenek fel. Senki nálam nem értékeli magasabbra a nálunk eddig méltatlanul mellőzött, jelentőségükben csökkentett, pedig nélkülözhetetlen és a közigazgatás eredményességét illetően annyira fontos kezelőhivatalokat és a végrehajtó hatalom élő lelkiismeretét: a számvevőséget. Nem szolgálja azonban a közigazgatás érdekeit a funkció összezavarása: a fogalmazásnak, számvitelnek és kezelésnek teljesen külön kell lenniök, a személyi összefüggés az elkülönülést megnehezíti. Nem jelent azonban a joghallgató vagy jogi minősítésű tisztviselő előnyt a segédhivatalban vagy a számvevőségnél sem. Ott mindig számkivetettnek tartja magát, nem fekszik bele a munkába, nem igyekszik elsajátítani a szükséges ismereteket, mert ottani helyzetét tisztán átmenetinek tartja. Elég hosszú és változatos tisztviselői pályámon csupán néhány olyan jogvégzett számvevővel vagy kezelővel találkoztam, aki hivatását komolyan fogta fel.

Nem jelent azonban, főleg a közszolgálatnak előnyt a segéd-

hivatalból vagy számvevőségéből a fogalmazói szakba való átminősítés. Eltekintve attól, hogy az illetők — amint azt előbb említettem — többnyire semmi komoly munkásságot sem fejtenek ki a nekik derogáló beosztásban, még abban az esetben sem szerezhetnek ott komoly ismereteket, ha a kezelőségi vagy számvevőségi munkakörbe behatolnak. Ezeknek a közszolgálati ágaknak a fogalmazástól teljesen eltérő hivatásuk és nézőpontjuk van: különösen a számvevőségéből átminősített fogalmazó teljesen nélkülözi a kezdeményezést, az önállóságot, átfogó képességeket, csupán mechanikus, receptív munkára alkalmas, szűk látókörű.

Ezeket a hátrányokat magasabb elméleti képzettséggel sem hidalhatja át, hiszen az egyetemet in absentia végezte, előadásokat nem hallgathatott, szemináriumokban nem vehetett részt, többnyire vizsgahiénák készítették elő vizsgálóira.

A hivatalnokok egyeteméről kizárása nem lenne és nem lett volna a múltban sem antiszociális, a szegényebb hallgatók ellen irányuló intézkedés. A szegény és tehetséges hallgatók kérdését ösztöndíjakkal és kollégiumokkal kellett volna már akkor is megoldani és nem a hivatalba járás törvénytelen eltűréseivel, a felületességnek és alacsony színvonalnak prémiumban részesítésével. Az eddigi rendszer a közérdek sérelme mellett sérelmes mindazokra is, akik tisztviselői pályára készülvén, egyetemi tanulmányaikat olykor nagy önfegyelmezés és lemondás árán komolyan folytatták és későbbi pályájukon, a számléltra nálunk divatos rendszere miatt, képzetlen, átminősített számvevőkkel szemben hátrányba kerültek.

A kifejtettek szerint, különösen nálunk, a közigazgatási tisztviselők jó része nem szerezte meg azokat az ismereteket, amelyekre a jó jogásznak a szorosan vett jogi tudományokon kívül szüksége van és jogászai képzettségük is oly csekély, hogy a jogsérelem, az önkény megelőzését illetőleg nem szolgál a közönség biztosítékául.

Ilyen körülmények között nem csodálkozhatunk azon, hogy igen komoly tényezők is szakítanak a Stein-Concha-féle uralkodó elmélettel, amely szerint a közigazgatásban az intézkedő szervnek — amennyiben tisztviselői igazgatásról van szó — jogi vagy államtudományi minősítésű egyénekből kell állniok, akik alá beosztandók a megfelelő orvosi, műszaki, gazdasági stb. képzettségű és nekik javaslatokat tevő egyének. Úgy az elméletben, mint a gyakorlatban látunk kísérleteket arra, hogy impériumot gyakoroljon a szaktisztviselő, aki azután a jogi képzettségű tisztviselőtől csak tanácsot kér, esetleg az általa elhatározott akaratnyilvánítás formába öntését bízva rá.

Ez az utóbbi rendszer azonban úgy az elméletben, mint a gyakorlatban csődöt mondott.

Az elméleti csőd azért állott be, mert a mérnöki diploma, az orvos-tudori oklevél, a gazda oklevele még annyi általános átfogó ismeretről sem tesznek bizonyosságot, mint az előbb leírt, csalárd módon megszerzett államtudorság. Az illetők kitűnők lehetnek a maguk szakmájában, azonban az állam bonyolult szerkezetét, a társadalom rétegződését nem ismerik, az összefüggések felismerésére képtelenek és reszort-elfogultságukban nemcsak a jogrendszert sértik meg lépten-nyomon,

hanem saját tárgyukat tekintik az egyetlen közfeladatnak és erre kívánnák az összes rendelkezésre álló erőket központosítani. E mellett többnyire naivak és könnyen válnak rabjaivá nagyobb rábeszélő képességű alantasaiknak, akik azután fölösleges költséges létesítmények alkotására, ferde állásfoglalásokra veszik rá őket.

Nem válik be azonban ez a rendszer a gyakorlatban sem. A szükséges ismeretek hiányán felül az illető szaktisztviselőket lelkiviláguk sem teszi alkalmassá az impérium gyakorlására. Nincs különleges higiénikus képzésünk, hanem egyetemes orvostudorokat képezünk tovább orvos-tisztviselői pályára. (Figyelemreméltó, hogy a járás-orvostól tisztiorvosi tanfolyamot és vizsgát követelünk meg, tehát valamilyes közigazgatási képzettséget, a miniszteri orvostisztviselőtől pedig nem.) Az orvos azonban szükségképpen individualista, az egyes betegségi eseteket kell néznie, nem az összességet; elsősorban a beteg emberrel kell foglalkoznia és nem a betegség megelőzésével, ami az egészségügyi igazgatásnak tulajdonképeni feladata. Természetes, hogyha tisztviselői pályára megy, egész múltját, az egyetemi évek benyomásait nem tagadhatja meg: átfogó megoldások helyett továbbra is individualizál, a megelőzést másodrendűnek tartja és a rendelkezésére álló összegeket, berendezéseket hajlandó olyan czélok szolgálatába is állítani, amelyek orvostudományi nézőpontból lényegesek, a gyakorlati közigazgatás nézőpontjából egyáltalán nem.

Ugyanígy vagyunk a mérnökökkel. Hivatásuk, az anyaggal való foglalkozás szükségessége szükségképpen racionalistává teszik őket. Az a jó mérnök, akiben nem a fantázia dolgozik, hanem a megfigyelés és a pozitív tényezők biztos megítélése. Ez azonban merőben képzelenné teszi őket a nem materiális mozzanatok felismerésére, különösen a lelki és politikai tényezők értékelésére. Innen van az, hogy emberekkel nem tudnak bánni és faluhelyen szinte közmondásossá vált a mérnökökkel való nehéz érintkezés.

Mutatás mutandis — igen kevés kivételtől eltekintve — ugyanez áll gazdákra, erdészekre stb.

Mindezekre áll az is, hogy mindig szabad kereseti pályán levő kartarsaikkal hasonlítják magukat össze és azt hiszik, hogy alkalmazásukkal magánjogi szerződést kötöttek.

A lelkivilág körébe tartozik az a minden szaktisztviselőnél megnyilatkozó hajlam is, hogy a jogászok megvetése és a jogszabályokkal szemben érzett ellenszenv dacára is mindent azonnal jogszabályba kíván foglalni és a jogszabályba foglalt akaratát a legsúlyosabb büntető szankciók alá helyezné. A központi kormányhatóságok azon osztályai, amelyeket szaktisztviselők vezetnek, állandóan és nyakra-főre gyártják a többnyire soha nem jelenő körrendelet-tervezeteket, amelyek majdnem mindegyike szinte bitófával fenyegeti az állampolgárokat. A jog nem ismerése az illetők szemében valami misztikus hatalommá emeli a jogszabályt, azt hiszik, hogy nem az intézkedések, az életviszonyok kialakítása a fontosak, hanem a jogszabály már önmagában képes az életviszonyok kialakítására.

Hogy a szaktisztviselők impériumgyakorlása nem okoz nagyobb károkat, nem üti át jobban a jogrendet és nem jelenti az állami és

önkormányzati jövedelmek nagyobb fecsérlését, az részben arra vezethető vissza, hogy az impérium olykor névleges és tényleg a jogásztisztviselőnek vagy ezekből álló ügyosztályoknak, tisztii ügyészségnek akarata érvényesül. Ez azonban nemcsak amorális, hanem az állami élet racionalizálásának, a közigazgatás egyszerűsítésének elvével is Összeütőkésbe jön, mert fölösleges kétszeres ismétlését jelenti ugyanannak a mozzanatnak.

Összegezve tehát fejtegetéseinket, megállapíthatjuk, hogy azokban az igazgatási ágakban, ahol szaktisztviselők gyakorolják az impériumot, egyáltalában nem érvényesül jobban a szakszerűség, nem elégítik ki jobban a közszükségleteket. Ezzel szemben ilyen igazgatási ágakban világszerte nagyobb lassúságot, jogbizonytalanságot és az erők fecsérlését látjuk.

A világháború után egy állam sem engedheti meg magának azt, hogy ne a legolcsóbb és a legjobb módszereket válassza. Egyes élethivatást gyakorlók kari érdeke vagy álbüszkesége nem állhat útjában a közérdek érvényesülésének.

Nincs más hátra, mint az, hogy kitarjunk az eddigi rendszer mellett, sőt azt szigorítsuk. Gondoskodnunk kell azonban arról, hogy az impériumot gyakorló, intézkedő tisztviselők megfelelőek legyenek.

Az új nemzedékre vonatkozólag ez könnyen megy. Átalakíthatjuk a tanulmányi és vizsgarendet a mai szükségletnek megfelelően akként, hogy a leendő közigazgatási tisztviselő ne csak a szükséges jogi ismereteket, hanem olyan közigazdasági tudást is hozzon magával, amely mostani fokozottabb feladatai megoldására képessé teszi, sőt azokat a közegészségügyi, közlekedési, mezőgazdasági, ipari alapismereteket is, amelyek révén szakértő segédjének véleményét nemcsak megértheti, hanem ellenőrizheti is. Ebből a nézőpontból a legjobb lenne a közigazgatási képzésnek a bíró- és ügyvédképzéstől mindjárt eleinte, vagy legkésőbb az ötödik félévtől elválasztása.

Nehezebb a meglévő tisztviselőknél ebből a nézőpontból ártótalálása, élethossziglan választott önkormányzati tisztviselőknél pedig lehetetlen. Állami tisztviselőknél azonban, különösen központi kormányhatóságoknál és nagyobb létszámú hatóságoknál, semmi akadálya sincs annak, hogy a megfelelő alapképzettséggel nem bíró, esetleg család módjára minősítő oklevelet nyert tisztviselők a vezetéstől, az impérium gyakorlásától felmentessenek és megfelelő egyénnel pótoltsanak.

A közigazgatás elsősorban emberek és nem intézmények kérdése. Ha megfelelő embereket állítunk mindenüvé, a szakértők érvényesítésének első pillanatra rokonszenves, valóban azonban hamis jelszava is elveszíti értelmét.

WEIS ISTVÁN